

De volledige tekst van de toespraak van Theo van Boven leest u in de volgende editie van het NTM/NJCM-Bulletin.

Naast Van Boven gaven onder meer de voorzitter van de VN-Mensenrechtenraad en de VN Hoge Commissaris voor de Mensenrechten toespraken. Deze teksten en video's van de toespraken, en de aangenomen verklaring zijn te vinden op de website van de ICJ.¹⁴

Na de inleidende woorden volgden plenaire presentaties per regio. Vervolgens gingen de congresdeelnemers uiteen in regionale werkgroepen om de voorgestelde verklaringstekst nader te bestuderen en te commentariëren. In een plenaire sessie werd de verklaring nadat diverse aanpassingen waren doorgevoerd aangenomen. De nieuwe voorzitter Sir Nigel Rodley sloot het congres af.¹⁵

Aansluitend aan het wereldcongres vond op 13 december het 3de ICJ Geneva Forum of Judges and Lawyers plaats. Het onderwerp hier was 'Improving Access to Justice: the Role of the Domestic Court. Dit forum werd georganiseerd door het Centre for the Independence of Judges and Lawyers (CIJL).¹⁶

Bij deze logische voortzetting op het thema van het congres werd nader ingegaan op de essentiële rol van nationale rechtbanken in het verlenen van rechtstoegang aan mensenrechtenslachtoffers. Aan orde kwamen vragen als: hoe kan een nationale rechtbank handelen wanneer er een spanningsveld bestaat tussen universele rechten en nationale wetgeving; welke rol kan een advocaat spelen om de bescherming van internationale mensenrechtennormen te versterken via nationale rechtsprocedures. Een verslag zal later op de website van het ICJ-CIJL worden gepubliceerd.

Douwe Sikkema

Bestuurslid NJCM en communicatieadviseur van stichting Rechters voor Rechters

Verslag NJCM-discussieavond 'Voorlopige hechtenis', 24 januari 2013

Op 24 januari 2013 organiseerde werkgroep Strafrecht van het NJCM een discussieavond met als titel 'Voorlopige hechtenis. Over lichtzinnige toepassing, preventief zitten en de verhouding met Europa'. Doel van deze discussieavond was om - mede aan de hand van stellingen - door middel van een debatpanel en interactie met het publiek de discussie rond de voorlopige hechtenis en de verhouding met de onschuldpresumptie aan te zwengelen. Aanleiding hiervoor vormden het Wetsvoorstel uitbreiding gronden voorlopige hechtenis en een arrest van het Hof 's-Hertogenbosch van 13 juli 2012. In dat arrest werd de raadkamer gevangenhouding op de vingers getikt, omdat zij een bevel tot gevangenhouding ondeugdelijk had gemotiveerd. Hieronder volgt een kort verslag van de discussieavond.

De avond werd geleid door Lonneke Stevens, universitair hoofddocent straf(proces)recht aan de Vrije Universiteit, die tevens de aftrap voor de discussie gaf. Aan de hand van haar onderzoek naar de praktijk van de voorlopige hechtenis kwam zij tot de conclusie dat rechters zich in werkelijkheid niet laten leiden door de wettelijke regeling over voorlopige hechtenis.

14 <http://www.icj.org/?p=21193>.

15 <http://www.icj.org/?p=21273>.

16 <http://www.icj.org/themes/centre-for-the-independence-of-judges-and-lawyers/>.

Centraal in hun beslissing staat de vraag hoe ernstig een gepleegd feit wordt gevonden. Ook blijkt dat het toepassen van voorlopige hechtenis uiteindelijk vooral draait om de vraag of er ernstige bezwaren zijn, en om de vraag of een vrijheidsstraf wordt verwacht. Indien die vragen bevestigend worden beantwoord, wordt een grond voor voorlopige hechtenis altijd wel gevonden. Daarbij geldt dat het recidivegevaar functioneert als een 'vuilnisvatgrond'. De onschuldpresumptie speelt volgens haar in de praktijk geen rol meer. Voorlopige hechtenis blijkt uit haar onderzoek een instrument voor risicomangement en snelle afstraffing te zijn geworden. Stevens ziet de verbeteringsmogelijkheden dan ook met name binnen die grenzen, zoals het beter motiveren van beslissingen over voorlopige hechtenis en alternatieve maatwerkstraffen voor lichtere delicten. Naar haar mening moet de huidige regeling worden aangepast aan de werkelijkheid zodat iedereen weer over hetzelfde praat. Vervolgens was het woord aan de eerste spreker binnen het debatpanel: Niels van der Laan, advocaat bij De Roos & Pen. Hij bracht naar voren dat de huidige realiteit van de voorlopige hechtenis onbegrijpelijk en frustrerend is voor de verdediging. Die realiteit is volgens hem namelijk niet in de wet te vinden en blijkt niet uit de beslissingen over voorlopige hechtenis. Bovendien ontbreekt vaak - mede door tijdgebrek - een (deugdelijke) motivering, met als gevolg dat Van der Laan zijn cliënten zelf moet uitleggen waarom ze vast moeten blijven zitten. Een onmogelijke opgave.

Het tweede lid van het debatpanel, George Rasker, is als raatkamerofficier van justitie verantwoordelijk voor vorderingen tot voorlopige hechtenis. Dergelijke vorderingen worden volgens hem niet lichtvaardig ingediend, omdat vooraf wordt gezien of er voldoende ernstige bezwaren en gronden bestaan. Het beeld dat de onschuldpresumptie met voeten wordt getreden herkent hij niet. Er is bijvoorbeeld bij 12-jaarsfeiten al snel sprake van een geschokte rechtsorde, omdat de samenleving geschokt zal zijn wanneer zij kennis neemt van het op vrije voeten stellen van een van zo'n feit verdachte persoon. Volgens Rasker volstaat de huidige regelgeving en is die flexibel genoeg om mee te buigen met de opinie van de maatschappij en biedt deze ruimte aan rechterlijke creativiteit. Wel begrijpt hij de klacht over het niet of summier motiveren van vh-beslissingen.

Hierna was het de beurt aan panellid Bert Knobbout, raadsheer bij het gerechtshof Den Haag. Naast zijn werk als raadsheer geeft hij een cursus voorlopige hechtenis voor advocaten. Knobbout meldde dat Nederland in internationaal perspectief koploper is in toepassing van de voorlopige hechtenis en dat deze positie nog versterkt zal worden door het Wetsvoorstel verruiming gronden voorlopige hechtenis. Naar zijn mening is voorlopige hechtenis een noodzakelijk kwaad, dat evenwel minder zou mogen worden toegepast. Volgens Knobbout is elektronisch toezicht een goed alternatief dat in de praktijk nog weinig toepassing vindt.

Onder leiding van Lonneke Stevens werden vervolgens stellingen gepresenteerd waarop het debatpanel en het publiek konden reageren. Naar aanleiding van de eerste stelling 'De onschuldpresumptie is niet meer en dat is helemaal niet erg', kwam uit het publiek de gedachte naar voren dat door de voorlopige hechtenis verdachten al zijn gebrandmerkt voordat hun schuld vaststaat. De deelnemer pleitte dan ook voor een beperktere toepassing van voorlopige hechtenis. Niels van der Laan stelde zich echter te kunnen vinden in de stelling, maar dan alleen indien de eisen die aan de ernstige bezwaren worden gesteld vrijwel vergelijkbaar zijn met de eisen aan het wettige en overtuigende bewijs. Volgens Bert Knobbout gaat het niet zozeer om de ernstige bezwaren, maar om het uithollen van de gronden, waarbij een spanningsveld wordt gevormd tussen maatschappelijke bescherming en het voorkomen van eigenrichting.

Na een korte pauze was het tijd voor de tweede stelling: 'Wanneer de tenuitvoerlegging van een onvoorwaardelijke gevangenisstraf van rechtswege begint op het moment van oplegging, zal minder vaak de voorlopige hechtenis worden bevolen'. De discussie tussen het publiek en het debatpanel verliep levendig en uitvoerig. Argumenten pro en contra passeerden gemotiveerd de revue rond de toepassing van alternatieve straffen en de aanpassing van de huidige regelgeving, waarbij de rol van de beginselen binnen de huidige kaders eveneens werd betrokken. Voorstanders benadrukten dat met toepassing van deze stelling beter tegemoet wordt gekomen aan de onschuldpresumptie. Tegenstanders vroegen zich af of het OM inderdaad minder vaak voorlopige hechtenis zou vorderen. Ook hier werden weer alternatieven als elektronische detentie of nachtdetentie geopperd.

De derde stelling 'De pro formapraktijk zorgt voor onaanvaardbaar lange hechtenis en verdachten zouden maximaal een jaar in voorarrest mogen zitten', spitte zich met name toe op de vraag of de onschuldpresumptie teniet is gedaan wanneer de vordering van het openbaar ministerie blindelings door de rechter wordt gevolgd. Stevens vatte het dilemma goed samen: 'Eigenlijk is sprake van een procesrechtelijke onschuldpresumptie versus een feitelijke onschuldpresumptie.'

De discussie tussen het publiek en het debatpanel was nog breeduit gaande toen de discussieleider – gelet op de tijd – moest ingrijpen. Zij gaf een korte samenvatting van de besproken kwesties en de standpunten van de panelleden. De uiteindelijke conclusie luidde dat de voorlopige hechtenis zich wederom als een waar dilemma had gepresenteerd. Duidelijk werd wel dat het gebrek aan motivering door het hof Den Bosch terecht aan de kaak is gesteld. Daarnaast lijken alternatieven voor de voorlopige hechtenis wellicht op een bredere steun te kunnen rekenen in de samenleving dan van tevoren werd gedacht. Lonneke Stevens sloot af met een citaat dat de avond treffend samenvatte: 'Er is geen voorlopige hechtenis die niet kan worden verbeterd.'